

Sygn. akt II CSK 188/13

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 23 stycznia 2014 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Kazimierz Zawada (przewodniczący)

SSN Zbigniew Kwaśniewski

SSN Barbara Myszka (sprawozdawca)

Protokolant Anna Banasiuk

w sprawie z powództwa Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji

Rolnictwa w W.

przeciwko M. K.

o zapłatę,

po rozpoznaniu na rozprawie w Izbie Cywilnej w dniu 23 stycznia 2014 r.,

skargi kasacyjnej pozwanego

od wyroku Sądu Apelacyjnego w [...]

z dnia 31 października 2012 r.,

uchyla zaskarżony wyrok, oddala apelację i zasądza od powódki na rzecz pozwanego kwotę 2 700 zł (dwa tysiące siedemset złotych) tytułem zwrotu kosztów postępowania apelacyjnego oraz kwotę 2 800 zł (dwa tysiące osiemset złotych) tytułem zwrotu kosztów postępowania kasacyjnego.

UZASADNIENIE

Nakazem zapłaty z dnia 5 września 2011 r. Sąd Okręgowy orzekł, że pozwany M. K. ma w ciągu dwóch tygodni od doręczenia nakazu zapłacić powodowej Agencji Restrukturyzacji Rolnictwa z siedzibą w W. kwotę 81 951,32 zł z odsetkami i kosztami postępowania albo wnieść w tym terminie zarzuty.

Po wniesieniu zarzutów Sąd Okręgowy wyrokiem z dnia 25 kwietnia 2012 r. uchylił wydany nakaz zapłaty i oddalił powództwo. Ustalił, że w dniu 3 stycznia 2005 r. pozwany wystąpił do powodowej Agencji z wnioskiem o dofinansowanie realizacji projektu w zakresie działania: „Ułatwianie startu młodym rolnikom”. Do wniosku dołączył m.in. świadectwo ukończenia gimnazjum oraz zaświadczenie stwierdzające, że od dnia 1 września 2004 r. podlega ubezpieczeniu społecznemu rolników. Pozwany był właścicielem gospodarstwa rolnego o obszarze 1,08 ha i płatnikiem podatku rolnego. We wniosku jako datę rozpoczęcia prowadzenia gospodarstwa wskazał dzień 1 września 2004 r. i zaznaczył, że w ciągu pięciu lat od tej daty uzupełni wykształcenie. W dniu 6 maja 2011 r. strony zawarły umowę o dofinansowanie projektu, w której określiły prawa i obowiązki wynikające z przyznania pomocy w ramach Programu i Uzupełnienia Programu w zakresie priorytetu: „Wspierania zmian i dostosowań w sektorze rolno-żywnościowym” i działania: „Ułatwienie startu młodym rolnikom”. Powodowa Agencja udzieliła pozwanemu pomocy w kwocie 50 000 zł, a pozwany przyjął obowiązki określone w Programie i Uzupełnieniu Programu, w tym obowiązek uzupełnienia wykształcenia, w celu spełnienia wymagania dotyczącego kwalifikacji zawodowych, oraz złożenia w Agencji dokumentu potwierdzającego wypełnienie tego zobowiązania przed upływem pięciu lat od rozpoczęcia prowadzenia gospodarstwa rolnego; miała nim być kopia dokumentu poświadczającego wykształcenie. W § 6 ust. 1 umowy pozwany zobowiązał się do zwrotu pomocy wraz z odsetkami w wysokości określonej jak dla zobowiązań podatkowych w razie niewykonania co najmniej jednego ze zobowiązań opisanych w § 5 ust. 1 umowy. W celu zabezpieczenia należytego wykonania zobowiązań wynikających z umowy wręczył Agencji weksel *in blanco* oraz deklarację wekslową upoważniającą do wypełnienia weksla w razie niedotrzymania terminu spłaty zobowiązań

wynikających z umowy. W dniu 23 czerwca 2005 r. pozwany otrzymał kwotę 50 000 zł, w tym 12 500 zł ze środków budżetu Państwa, a 37 500 zł z publicznych środków wspólnotowych, którą zainwestował w produkcję pieczarek.

W dniu 24 kwietnia 2006 r. pozwany ukończył liceum ogólnokształcące, o czym zawiadomił Agencję pismem z dnia 8 maja 2006 r. Powódka nie poinformowała go wówczas o tym, że powinien ukończyć studia wyższe albo zdobyć średnie wykształcenie o profilu rolnym. Dopiero kiedy zwrócił się o zwrot weksla Agencja poinformowała go, że powinien uzyskać wykształcenie średnie rolnicze. W tej sytuacji pozwany podjął naukę w technikum rolniczym, ale ze względu na problemy zdrowotne, w tym stany depresyjne, nie przystąpił do egzaminu końcowego i nie uzyskał tytułu technika rolnictwa.

Pismem z dnia 17 listopada 2010 r. powodowa Agencja wezwała pozwanego do zapłaty sumy wekslowej w kwocie 81 951,32 zł.

Sąd Okręgowy uznał, że pozwany wypełnił obowiązek uzyskania odpowiednich kwalifikacji zawodowych. Podkreślił, że działanie określone w prawodawstwie polskim jako „Ułatwienie startu młodym rolnikom” zostało wprowadzone rozporządzeniem Rady (WE) Nr 1257/1999 z dnia 17 maja 1999 r. w sprawie wsparcia rozwoju obszarów wiejskich z Europejskiego Funduszu Orientacji i Gwarancji Rolnej (EFOGR) oraz zmieniającym i uchylającym niektóre rozporządzenia (Dz. U. UE L 1999 nr 160, poz. 80 ze zm. – dalej: „rozporządzenie Rady (WE) Nr 1257/1999”) oraz że zgodnie z art. 8 tego rozporządzenia, pomoc młodym rolnikom w celu ułatwienia im podejmowania działalności w rolnictwie będzie przyznawana m.in. pod warunkiem, że rolnik posiada odpowiednią wiedzę i umiejętności zawodowe. Z kolei zgodnie z art. 37 ust. 4, Państwa Członkowskie mogą ustanowić dalsze lub bardziej restrykcyjne warunki przyznawania wsparcia Wspólnoty na rzecz rozwoju obszarów wiejskich, pod warunkiem jednak, że będą one zgodne z celami i wymaganiami ustanowionymi w rozporządzeniu. Według art. 4 rozporządzenia Komisji (WE) Nr 817/2004 ustanawiającego szczegółowe zasady stosowania rozporządzenia Rady (WE) Nr 1257/1999 w sprawie wsparcia rozwoju obszarów wiejskich z Europejskiego Funduszu Orientacji i Gwarancji Rolnej EFOGR (Dz. U. UE L 2004 nr 153, poz. 30 ze zm. - dalej: „rozporządzenie

Komisji Nr 817/2004”), warunki dotyczące pomocy w podejmowaniu działalności przez młodych rolników ustanowione w art. 8 ust. 1 rozporządzenia Rady (WE) Nr 1257/1999 powinny być spełnione w chwili podjęcia indywidualnej decyzji o przyznaniu wsparcia, z tym że w celu spełnienia wymagań odnoszących się do umiejętności i kompetencji zawodowych może być przyznany nieprzekraczalny okres pięciu lat od rozpoczęcia działalności.

Rozporządzeniem Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 3 września 2004 r. w sprawie przyjęcia Sektorowego Programu Operacyjnego „Restrukturyzacja i modernizacja sektora żywnościowego oraz obszarów wiejskich 2004 – 2006” (Dz.U. Nr 197, poz. 2032 ze zm.) został przyjęty Sektorowy Program Operacyjny „Restrukturyzacja i modernizacja sektora żywnościowego oraz rozwoju obszarów wiejskich 2004 - 2006”, stanowiący załącznik do rozporządzenia, w którym uregulowano kryteria udzielania pomocy oraz jej typ i wielkość. System wdrażania programu uregulowano z kolei w załączniku do rozporządzenia Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 8 września 2004 r. w sprawie Uzupelnienia Sektorowego Programu Operacyjnego „Restrukturyzacja i modernizacja sektora żywnościowego oraz rozwoju obszarów wiejskich 2004 – 2006” (Dz. U. Nr 207, poz. 2117 ze zm. – dalej: „rozporządzenie Ministra Rolnictwa z dnia 8 września 2004 r.”).

W załączniku do rozporządzenia Ministra Rolnictwa z dnia 8 września 2004 r. (3.1.2.) – stwierdził Sąd Okręgowy – przewidziano możliwość zaliczenia stażu pracy w rolnictwie jako elementu kwalifikacji zawodowych. Skoro pozwany w ciągu pięciu lat od rozpoczęcia prowadzenia gospodarstwa rolnego ukończył średnią szkołę nierolniczą i odbył 3 - letni staż pracy w rolnictwie, to wypełnił ciężący na nim obowiązek związany z uzyskaniem dofinansowania. Pozwany nie musiał kończyć szkoły średniej, gdyż jako absolwent szkoły podstawowej mógł uzupełnić wymagania w zakresie odpowiednich kwalifikacji zawodowych przez uzyskanie odpowiedniego stażu pracy w gospodarstwie rolnym. W okresie pięciu lat mógł nie tylko uzupełnić wykształcenie, lecz także staż pracy w gospodarstwie rolnym. Wykładnia, według której tylko przez zdobycie odpowiedniego wykształcenia może być uzupełniony brak odpowiedniego stażu pracy w chwili składania wniosku pozostaje w sprzeczności z przepisami rozporządzenia Rady (WE) Nr 1257/1999 oraz rozporządzenia Komisji Nr 817/2004.

Na skutek apelacji powodowej Agencji, Sąd Apelacyjny wyrokiem z dnia 31 października 2012 r. zmienił wyrok Sądu Okręgowego w ten sposób, że nakaz zapłaty z dnia 5 września 2011 r. utrzymał w mocy. Podkreślił, że z niewadliwych ustaleń faktycznych Sądu pierwszej instancji wynika, iż pozwany nie uzupełnił wykształcenia rolniczego w sposób zgodny z wymaganiami określonymi w załączniku do rozporządzenia Ministra Rolnictwa z dnia 8 września 2004 r. oraz że w chwili zawarcia umowy nie posiadał wymaganego stażu pracy w gospodarstwie rolnym. Braki te nie mogły być uzupełnione przez nabycie odpowiedniego stażu pracy w gospodarstwie rolnym w czasie trwania umowy, staż pracy miał bowiem znaczenie jedynie przy ocenie uprawnień w chwili przyznawania pomocy. Po podpisaniu umowy uzupełnienie wykształcenia mogło nastąpić tylko przez uzyskanie formalnych kwalifikacji wymienionych we wspomnianym załączniku do rozporządzenia. Odmienna wykładnia prowadziłaby do nielogicznych wniosków, gdyż po upływie pięciu lat od uzyskania pomocy każdy rolnik miałby już za sobą pięcioletni staż pracy w gospodarstwie rolnym.

W skardze kasacyjnej od wyroku Sądu Apelacyjnego pozwany, powołując się na podstawę określoną w art. 398³ § 1 pkt 1 k.p.c., wniósł o jego zmianę przez oddalenie powództwa ewentualnie uchylenie i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania. W ramach powołanej podstawy kasacyjnej wskazał na naruszenie art. 4 rozporządzenia Komisji Nr 817/2004 w związku z art. 8 ust. 1 rozporządzenia Rady (WE) Nr 1257/1999 oraz w związku z art. 91 ust. 3 Konstytucji, art. 249 TWE i art. 2 Traktatu o przystąpieniu Rzeczypospolitej Polskiej do Unii Europejskiej przez zastosowanie przepisów prawa polskiego, które są niezgodne z prawem wspólnotowym i przyjęcie, że rolnik mógł spełnić wymagania odnoszące się do umiejętności i kompetencji zawodowych tylko przez uzupełnienie wykształcenia, a nie mógł tego uczynić przez uzyskanie odpowiedniego stażu pracy.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Rozważenie powołanej podstawy kasacyjnej trzeba rozpocząć od przypomnienia istotnych dla rozstrzygnięcia regulacji dotyczących pomocy w podejmowaniu działalności przez młodych rolników, udzielanej ze środków Europejskiego Funduszu Orientacji i Gwarancji Rolnej (EFOGR).

Zasadnicze ramy wsparcia wspólnotowego - ze względu na potrzeby dostosowania rolnictwa do nowych realiów i dalszych zmian w zakresie ewolucji rynku, polityki rynkowej i zasad handlu, wymagań i preferencji konsumentów oraz podniesienia konkurencyjności obszarów wiejskich - zostały określone w rozporządzeniu Rady (WE) Nr 1257/1999. W celu ułatwienia młodym rolnikom podejmowania działalności w rolnictwie w art. 8 ust. 1 powołanego rozporządzenia przewidziano między innymi, że pomoc może być przyznawana pod warunkiem, że rolnik ma mniej niż 40 lat, posiada odpowiednią wiedzę i umiejętności zawodowe oraz rozpoczyna prowadzenie gospodarstwa rolnego po raz pierwszy. Zgodnie z art. 37 ust. 4 rozporządzenia, Państwa Członkowskie mogą ustanowić dalsze lub bardziej restrykcyjne warunki przyznawania wsparcia Wspólnoty na rzecz rozwoju obszarów wiejskich, pod warunkiem jednak, że będą one zgodne z celami i wymaganiami ustanowionymi w niniejszym rozporządzeniu.

Szczegółowe zasady stosowania rozporządzenia Rady (WE) Nr 1257/1999 zostały określone w rozporządzeniu Komisji Nr 817/2004. Według art. 4 tego rozporządzenia, warunki dotyczące pomocy w podejmowaniu działalności przez młodych rolników ustanowione w art. 8 ust. 1 rozporządzenia Rady (WE) Nr 1257/1999 muszą być spełnione w chwili podjęcia indywidualnej decyzji o przyznaniu wsparcia (ust. 1); okres nieprzekraczający pięciu lat od rozpoczęcia działalności może być przyznany w celu spełnienia wymogów odnoszących się do umiejętności i kompetencji zawodowych, rentowności ekonomicznej i minimalnych norm dotyczących ochrony środowiska, higieny i dobrostanu zwierząt, jeśli młody rolnik potrzebuje okresu dostosowawczego, w którym podejmie działalność lub zrestrukturyzuje gospodarstwo (ust. 2).

W prawie krajowym, w załączniku do rozporządzenia Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 8 września 2004 r. (3.1.2.), przewidziano, że pomoc może być przyznana rolnikowi, który jest ubezpieczony na podstawie ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników jako prowadzący gospodarstwo rolne i posiada odpowiednie kwalifikacje zawodowe, tj. a) wykształcenie wyższe lub średnie rolnicze, b) zasadnicze zawodowe wykształcenie rolnicze lub tytuł kwalifikacyjny w zawodzie przydatnym do prowadzenia działalności rolniczej i co najmniej 3 - letni staż pracy w gospodarstwie rolnym, c) wykształcenie wyższe na

kierunku innym niż rolniczy i co najmniej 3 - letni staż pracy w gospodarstwie rolnym albo wykształcenie wyższe na kierunku innym niż rolniczy i ukończone studia podyplomowe na kierunku związanym z rolnictwem, albo wykształcenie średnie nierolnicze i co najmniej 3 - letni staż pracy w gospodarstwie rolnym, d) wykształcenie podstawowe lub zasadnicze zawodowe i co najmniej 5 - letni staż pracy w gospodarstwie rolnym. Szczegółowy wykaz kierunków studiów, zawodów i specjalności oraz tytułów kwalifikacyjnych wymaganych w ramach działania 1. 1 „Inwestycje w gospodarstwach rolnych” oraz działania 1. 2 „Ułatwienie startu młodym rolnikom” został określony w załączniku nr 2 do powołanego rozporządzenia (zob. Załącznik Nr 2 Dz. U. z 2004 r. Nr 207, poz. 2117). Za staż pracy w gospodarstwie rolnym uznano przy tym okres, w którym wnioskodawca podlegał ubezpieczeniu społecznemu w KRUS jako domownik, oraz okres, w którym prowadził przejęte gospodarstwo. Jeżeli wnioskodawca nie spełnia wymagań w zakresie kwalifikacji zawodowych, pomoc może być mu przyznana pod warunkiem, że uzupełni swoje wykształcenie w okresie nie dłuższym niż 5 lat od chwili podjęcia prowadzenia gospodarstwa.

Porównanie przytoczonych regulacji prowadzi do wniosku, że w prawie krajowym, odmiennie niż w prawie wspólnotowym, wyłączono możliwość uzupełnienia przez młodego rolnika wymagania odnoszącego się do umiejętności i kompetencji zawodowych przez uzyskanie - w pięcioletnim okresie dostosowawczym - stażu pracy w gospodarstwie rolnym. Przewidziano bowiem, że rolnikowi, który w chwili podjęcia decyzji o przyznaniu wsparcia nie spełnia wymagań w zakresie kwalifikacji zawodowych określonych w załączniku do rozporządzenia Ministra Rolnictwa z dnia 8 września 2004 r., pomoc może być przyznana jedynie pod warunkiem uzupełnienia wykształcenia. Ograniczenia takiego nie zawierają natomiast ani przepisy rozporządzenia Rady (WE) Nr 1257/1999, ani rozporządzenia Komisji Nr 817/2004. Wręcz przeciwnie, z zawartych w nich regulacji wynika jednoznacznie, że młody rolnik może uzupełnić wymaganie posiadania „...odpowiedniej wiedzy i umiejętności zawodowych...”, o którym mowa w art. 8 ust. 1 rozporządzenia Rady (WE) Nr 1257/1999, w okresie pięciu lat od rozpoczęcia działalności. Państwa Członkowskie mogą wprowadzić - jak stanowi art. 37 ust. 4 rozporządzenia Rady (WE) Nr 1257/1999 - ustanowić

bardziej restrykcyjne warunki przyznawania wsparcia, jednak muszą one być zgodne z celami i wymaganiami określonymi w rozporządzeniu.

Regulacji wyłączającej możliwość uzupełnienia kwalifikacji zawodowych przez uzyskanie, w okresie nieprzekraczającym pięciu lat od rozpoczęcia działalności, wymaganego stażu pracy w gospodarstwie rolnym nie można pogodzić z celami i wymaganiami określonymi w rozporządzeniu Rady (WE) Nr 1257/1999. Oceniając tę regulację trzeba zauważyć wyraźny dysonans między określonymi w załączniku do rozporządzenia Ministra Rolnictwa z dnia 8 września 2004 r. kwalifikacjami zawodowymi, uprawniającymi do uzyskania pomocy ze środków Europejskiego Funduszu Orientacji i Gwarancji Rolnej a oczekiwaniami co do sposobu ich uzupełnienia w okresie dostosowawczym. Za odpowiednie kwalifikacje zawodowe uznano m.in. wykształcenie średnie nierolnicze i 3 - letni staż pracy w gospodarstwie rolnym czy wykształcenie podstawowe lub zasadnicze zawodowe i co najmniej 5 – letni staż pracy w gospodarstwie rolnym, natomiast uzupełnienie braku takich kwalifikacji mogło nastąpić wyłącznie przez podniesienie poziomu wykształcenia. W wyniku takiej regulacji beneficjent, który w okresie pięciu lat od rozpoczęcia działalności ukończył liceum ogólnokształcące i przez cały czas prowadził gospodarstwo rolne był uznawany za osobę nieposiadającą odpowiednich kwalifikacji zawodowych, podczas gdy w chwili przyznawania wsparcia wystarczyło wykształcenie średnie nierolnicze i co najmniej 3 - letni staż pracy w gospodarstwie rolnym albo wykształcenie podstawowe lub zasadnicze zawodowe i co najmniej 5 - letni staż pracy w gospodarstwie rolnym. Podnoszenie poziomu wykształcenia jest wprawdzie pożądane, niemniej przytoczone wyniki regulacji przyjętej w prawie krajowym nie zasługują na aprobatę. Trzeba podkreślić, że w rozporządzeniu Komisji Nr 817/2004 pięcioletni okres dostosowawczy został wprowadzony w celu spełnienia wymagań odnoszących się m.in. do umiejętności i kompetencji zawodowych, a nie w celu podnoszenia ich poziomu. Wystarczające było więc osiągnięcie przez beneficjenta w okresie dostosowawczym takich umiejętności i kompetencji zawodowych, jakie były wymagane w chwili podejmowania indywidualnej decyzji o przyznaniu wsparcia. Nie można tym samym wykluczyć możliwości spełnienia odnośnego wymagania przez uzyskanie wymaganego stażu pracy w gospodarstwie rolnym. Stanowisko takie - wbrew

odmiennej ocenie Sądu Apelacyjnego - nie jest nielogiczne, dlatego że „...po upływie pięciu lat od chwili uzyskania pomocy, każdy rolnik miał za sobą pięcioletni staż pracy w gospodarstwie rolnym...”. Nie ma bowiem pewności, że beneficjent przepracuje pięć lat w gospodarstwie, a jeżeli faktycznie wytrwa, to uzyska taki staż pracy, jaki był wymagany w chwili podjęcia decyzji o przyznaniu mu wsparcia. Program pomocy udzielanej ze środków Europejskiego Funduszu Orientacji i Gwarancji Rolnej – jak wynika z rozporządzenia Rady (WE) Nr 1257/1999 - ma na celu ułatwienie młodym rolnikom założenia przez nich gospodarstw rolnych i takiemu celowi miało służyć wprowadzenie okresu dostosowawczego. Wylimitowanie w prawie krajowym możliwości uzupełnienia w tym okresie wymagania odpowiednich umiejętności i kompetencji zawodowych przez uzyskanie stażu pracy w gospodarstwie rolnym jest tym samym sprzeczne z celami i wymaganiami ustanowionymi w rozporządzeniu Rady (WE) Nr 1257/1999 i prowadzi do istotnego pogorszenia sytuacji młodych rolników.

Konkludując trzeba stwierdzić, że warunek ustanowiony w załączniku nr 1 do rozporządzenia Ministra Rolnictwa z dnia 8 września 2004 r., zgodnie z którym uzupełnienie - w okresie pięciu lat od rozpoczęcia działalności - braku odpowiedniej wiedzy i umiejętności zawodowych może nastąpić jedynie przez uzyskanie wykształcenia określonego w załączniku nr 2 do tego rozporządzenia, a nie przez uzyskanie stażu pracy w gospodarstwie rolnym, jest niezgodny z wymaganiami ustanowionymi w rozporządzeniu Rady (WE) Nr 1257/1999. W tej sytuacji – zgodnie z zasadą pierwszeństwa prawa unijnego - należy odstąpić od zastosowania tego warunku i przyjąć, że pozwany, który w całym okresie pięciu lat od udzielenia mu pomocy ze środków EFOGR prowadził gospodarstwo, był płatnikiem podatku rolnego i podlegał ubezpieczeniu społecznemu rolników, a ponadto ukończył liceum ogólnokształcące, spełnił wymaganie odpowiedniej wiedzy i umiejętności zawodowych, o którym mowa w art. 8 ust. 1 rozporządzenia Rady (WE) Nr 1257/1999. Odmienne ujęcie tego zagadnienia prowadziłoby do naruszenia art. 91 ust. 3 Konstytucji RP i art. 288 Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej (Dz. U. z 2004 r., Nr 90, poz. 864/2 ze zm. - poprzednio art. 249 TWE) w związku z art. 2 Traktatu podpisanego w Atenach w dniu 16 kwietnia 2003 r. dotyczącego przystąpienia Rzeczypospolitej Polskiej do Unii Europejskiej (Dz. U.

z 2004 r. Nr 90, poz. 864 zał.). Zgodnie bowiem z powołanym art. 288 TFUE, rozporządzenia uchwalane przez instytucje Unii mają zasięg ogólny, wiążą w całości i są bezpośrednio stosowane we wszystkich Państwach Członkowskich.

Z tych względów Sąd Najwyższy uchylił zaskarżony wyrok (art. 398¹⁶ k.p.c.), oddalił apelację (art. 385 k.p.c.) i zasądził od powódki na rzecz pozwanego koszty postępowania apelacyjnego i kasacyjnego (art. 98 § 1 w związku z art. 391 § 1 i art. 398²¹ k.p.c. oraz z § 6 pkt 6, § 13 ust. 1 pkt 2 i § 13 ust. 4 pkt 1 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 28 września 2002 r. w sprawie opłat za czynności adwokackie oraz ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej z urzędu, jedn. tekst: Dz. U. z 2013 r., poz. 461).

jw